

RAHAPESU ANDMEBÜROO

KINNITATUD

Rahapesu Andmebüroo juhi
30.05.2025 käskkirjaga

**JUHEND RAHAPESU ANDMEBÜROO JÄRELEVALVATAVATELE
ERIKOHUSTUSTEGA ISIKUTELE**

SISUKORD

1. Juhendi eesmärk.....	3
2. Rahapesu Andmebüroo järelevalve	3
3. Rahapesu Andmebüroo järelevalve all olevad erikohustustega isikud.....	3
4. Riskide juhtimise ja maandamise süsteem	4
4.1. Juhatuse tegevus	4
4.2. Riskihinnang ja riskiisu	4
4.2.1. Riskihinnang	4
4.2.2. Riskiisu	6
4.2.3. Riskihinnangu ja riskiisu ajakohastamine.....	7
4.3. Protseduurireglid ja sisekontrollieeskiri	7
5. Hoolsusmeetmete ja finantssanktsiooni kohaldamine	9
6. Erisus õigusteenuse osutaja kohustustes.....	11
7. Andmete kogumine ja säilitamine	11
8. Töötajate koolitamine	12

1. Juhendi eesmärk

Juhend on suunatud Eestis teenuseid pakkuvatele juriidilistele ja füüsilistele isikutele, kes on erikohustustega isikud rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS-i) nõuete täitmisel ning kelle üle teeb Rahapesu Andmebüroo (RAB) järelevalvet (edaspidi erikohustustega isik).

Juhend selgitab erikohustustega isikutele RSanS-i sisu ning annab soovitusi RSanS-is sätestatud nõuete järgimiseks. Juhend suunab erikohustustega isikuid finantssanktsioonist kõrvalehoidmise ja rikkumisega seotud riskide maandamiseks vajaliku organisatsioonilise lahendi ülesehitamisel ning hoolsusmeetmete kohaldamisel.

2. Rahapesu Andmebüroo järelevalve

RSanS § 30 lg 1 alusel teeb RAB riiklikku järelevalvet finantssanktsiooni kehtestava ja rakendava õigusakti ja RSanS-is kehtestatud nõuete täitmise üle erikohustustega isikute poolt (v.a need erikohustustega isikud, kelle üle teeb järelevalvet RSanS-i alusel mõni teine asutus).

3. Rahapesu Andmebüroo järelevalve all olevad erikohustustega isikud

RSanS §-s 20 on määratud erikohustusega isikud, kellele on kehtestatud suurem hoolsuskohustus finantssanktsiooni kohaldamisel, kuna erikohustusega isiku majandus- ja kutsetegevuse iseloomu tõttu puutub ta tihedamini kokku finantssanktsioonist kõrvalehoidmise ohtude ja võimalike sanktsiooni rikkumistega ja rikkumise katsetega.

Erikohustustega isikud, kes on RAB-i järelevalve all:

- 1) finantseerimisasutus¹ (valuutavahetusteenuse pakkuja, hoiu-laenuühistu, liisinguandja, laenuandja, tagatis- ja garantiitehingute teenuse pakkuja, fondivalitseja);
- 2) virtuaalvääringu teenuse pakkuja;
- 3) eelnimetatud isikutega sama laadi teenust pakkuva välisriigi teenusepakkuja Eesti äriregistrisse kantud filiaal;
- 4) hasartmängu, välja arvatud kaubanduslik loterii, korraldaja;
- 5) kinnisasja ostu ja müügi vahendaja;
- 6) väärismetalli, väärismetalltoodete, välja arvatud tootmise, teaduse ja meditsiini vajadusteks kasutatavad väärismetallid ja väärismetalltooted, või vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga tegelev isik;
- 7) vandeaudiitor audiitorteenuse osutamisel;
- 8) raamatupidamisteenuse pakkuja;
- 9) raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkuja;
- 10) usaldushalduse ja äriühingu teenuse pakkuja;
- 11) pankrotihaldur, ajutine pankrotihaldur ja muu õigusteenuse osutaja majandus-, kutse- või ametitegevuses, kui ta tegutseb finants- või kinnisvaratehingus oma kliendi eest ja nimel.

Erikohustustega isikute kohustused on loetletud RSanS-i §-des 20–24, millede täitmist RAB järelevalves kontrollib.

¹ Täpsem informatsioon finantseerimisasutuste kohta, kes vajavad RAB-i tegevusluba, on leitav RAB-i kodulehelt: <https://www.fiu.ee/tegevusluba-ja-jarelevalve/finantseerimisasutus/tegevusluba>

4. Riskide juhtimise ja maandamise süsteem (RSanS § 22¹)

RSanS §-le 22¹ kohaselt peab erikohustusega isikutel olema kehtestatud rahvusvahelise sanktsiooni riskide maandamise ja riskijuhtimise süsteem. See tähendab, et erikohustustega isikul tuleb luua toimiv riskide juhtimise ja maandamise süsteem ning tagada selline organisatsiooniline ülesehitus, mis võimaldab kontrollida viivitamatult finantssanktsiooni jõustumisel, muutmisel või lõppemisel, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on finantssanktsiooni subjekt. Enda poolt kasutatavate rahvusvahelise sanktsiooni subjektide nimekirju tuleb viivitamata uuendada.

4.1. Juhatus tegevus (RSanS § 20 lg 2-4)

Erikohustatud isiku finantssanktsioonide järgimise süsteem algab juhatusest. Juhatus peab kehtestama ja regulaarselt üle vaatama riskide juhtimise ja maandamise põhimõtted, mis hõlmavad nii olemasolevaid kui ka potentsiaalseid riske, sh massihävitusrelvade leviku rahastamise tõkestamist. Samuti peab juhatus tagama, et organisatsioonil on piisavad ressursid riskide juhtimiseks ja kontrollimiseks.

RSanS § 20 lg 2 kohaselt tuleb määrata vastutav juhatuse liige, kes tagab õigusaktide ja juhendite rakendamise ning informeerib juhatust regulaarselt finantssanktsioonidega seotud riskidest ja nende maandamise tõhususest. Lisaks tuleb RSanS § 20 lg 3 kohaselt määrata vastutav kontaktisik finantssanktsioonide kohaldamise eest.

Juhatus peab kindlustama, et organisatsiooni struktuur vastab selle tegevuse ja riskitaseme keerukusele ning riskijuhtimine hõlmab kogu ettevõtte tegevust. Ilma juhatuse teadlikkuse ja initsiatiivita pole võimalik tõhusat riskijuhtimissüsteemi üles ehitada ega finantssanktsioonide rikkumist, kõrvalehoidmist, sh massihävitusrelvade leviku rahastamist tõkestada.

4.2. Riskihinnang ja riskiisu (RSanS § 22¹ lg 3 p 2)

Rahvusvahelise sanktsiooni riskide maandamise ja riskijuhtimise süsteemi üks osa on riskihinnangu ja riskiisu kindlaksmääramine ja ajakohastamine. Erikohustustega isikutel tuleb riskihinnangu ja riskiisu koostamisel lähtuda proportsionaalsuse ja riskipõhisuse põhimõttest.

Riskipõhine lähenemine võimaldab mõista, kus riskid asuvad ja kuidas neid juhtida või maandada. Riskipõhine lähenemine on vajalik, et vältida finantssanktsiooni rikkumisi ja finantssanktsiooni kohaldamise kohustusest kõrvalehoidmist ning asjakohaselt maandada finantssanktsiooniga ja massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riske.

4.2.1. Riskihinnang

RSanS-i ja rahapesuvastase töökonna (*ing.k* Financial Action Task Force ehk FATF-i)² juhendi vaatest tuleb ettevõttel tuvastada, hinnata ja analüüsida finantssanktsiooni, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riske ja neid maandada. Finantssanktsiooni ja massihävitusrelvade leviku rahastamise riskide tuvastamine ja hindamine erikohustustega isiku riskihinnangus on sarnane rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide hindamisega

² FATF (2021), Guidance on Proliferation Financing Risk Assessment and Mitigation, FATF, Paris, France, <https://www.fatf-gafi.org/publications/financingofproliferation/documents/proliferation-financing-riskassessment-mitigation.html>

(RahaPTS §-s 13 kajastuvaga), kuid tuleb arvesse võtta just finantssanktsioonile, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisele omaseid riske, erinevaid sanktsioonirežiime ja nende eesmärgi, geograafilisi eripärasid nii klientide kui tehingute osas. Finantssanktsiooni ja massihävitusrelvade leviku rahastamise vaatest on lisaks RahaPTS § 13 lg-st 1 tulenevale neljale riskikategooriale juures üks riskikategooria „Süsteemidega, sh tehnoloogiaga seotud riskid“ (kui on kasutusel süsteemid, tehnoloogia), et hinnata tehnoloogia võimekusega ja manipuleerimisega seotud riske. Riskihinnangust peaks näiteks selguma, kas finantssanktsiooni subjektide tuvastamise süsteem on piisav, et tagada finantssanktsiooni tõhus kohaldamine. Samuti finantssanktsiooniga seotud riskihinnangu kohaselt on oluline, et riskihinnang hõlmaks nii finantssanktsiooni otsesest rikkumist kui ka finantssanktsioonist kõrvalehoidmist, et neid aspekte oleks tuvastatud, analüüsitud, hinnatud.

Riskihinnangu puhul peab erikohustustega isik esmalt **tuvastama** ja selgelt defineerima, milliseid tooteid ja teenuseid kasutades ning mil viisil on võimalik teda ära kasutada finantssanktsiooni rikkumiseks või kõrvalehoidmiseks, massihävitusrelvade leviku rahastamiseks, st **milline on risk ja oht**.

Näiteks massihävitusrelvade leviku rahastamise riskide hindamine on protsess, mis aitab tuvastada, hinnata ja maandada riske, mis on seotud massihävitusrelvade leviku võimaliku rahastamisega pakutavate teenuste kaudu. Alljärgnevalt näited massihävitusrelvade leviku rahastamisel riskikategooriate kaupa riskid/ohud, millele riskide tuvastamisel tähelepanu pöörata (mitteammendav loetelu):

- 1) **Klientidega seotud riskid:** Kaardistada oma klientide profiilid, sh nende tegevusvaldkonnad, omandistruktuurid (keerulised ja läbipaistmatud), kolmandad osapooled, negatiivsed meediakajastused, varasem kuritegelik taust jne, et tuvastada võimalikud kõrge riskiga kliendid ja tema tegevused (sh identiteedi varjamised, varifirmad, erinevad võltsimised).
- 2) **Riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seonduv risk:** Kaardistada, milliste riikide või piirkondadega on kliendi (sh tegelik kasusaaja) tegevus- ja elukoht ning kliendi tehingud seotud, et tuvastada kõrgema riskiga seosed massihävitusrelvade leviku rahastamises (võttes siinkohal arvesse rahvusvahelisi sanktsioone ja riskihinnanguid).
- 3) **Toodete, teenuste ja tehingutega seonduv risk:** Kaardistada oma pakutavad teenused, tooted ja ärimudelid, et mõista, kuidas ja millises ulatuses võib erikohustustega isik olla vastuvõtlik massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riskidele. Kaardistage ja analüüsige saatja ja saaja andmeid tehingus ja tehinguid, et tuvastada ebatavalisi või kahtlaseid mustreid (tehingute keerukus, tehingute maht ja sagedus, tehingutes kasutatud vahendite päritolu), mis võivad viidata massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud tegevusele.
- 4) **Suhtlus- ja edastamiskanaliatega seonduv risk:** Kaardistada riskid, mis ühe või teise isiku tuvastamise viisi puhul võivad esineda, sh tähelepanu pööramine kliendi volitatud esindajatele.
- 5) **Süsteemidega, sh tehnoloogiaga seotud risk:** Kaardistada ja analüüsida süsteemide ja tehnoloogiate võimekuse ja manipulatsiooniga seotud riske, et välja selgitada, kas suudetakse tuvastada erikohustustega isiku poolt kasutusel olevate süsteemide ja

tehnoloogiatega manipuleerimine. Erinevate uute tehnoloogiate kasutamine toob esile riske, millega arvestamine on hädavajalik. Näiteks üks uus oht on *deepfake*-tehnoloogia, mis võib oluliselt raskendada massihävitusrelvade rahastamise leviku tõkestamise meetmete rakendamist ja tuua kaasa riske. *Deepfake*-tehnoloogia kujutab endast tõsist ohtu identiteedipettuste ja tunne-oma-klienti protsesside usaldusväärsusele. Selle abil on võimalik luua võltsitud isikut tõendavaid dokumente, mida võidakse kasutada pangakontode või krüptorahakottide avamiseks. Samuti võivad tehisintellektiga loodud võltsitud näotuvastusvideod petta biomeetrilisi tunne-oma-klienti süsteeme, võimaldades kurjategijatel varjata oma tegelikku identiteeti.

Rohkem finantsaktsiooni rikkumisega ja kõrvalehoidmisega ning massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riske/ohte on ära toodud ka RAB-i juhendis „Rahapesu Andmebüroo juhend finantssanktsioonide kohaldamiseks“³.

Seejärel kui riskid/ohud on tuvastatud igas riskikategoorias, siis erikohustustega isik **hindab ja analüüsib** iga tuvastatud **riski tõenäosust** (kui suur on tõenäosus, et see risk erikohustustega isiku tegevuses esineb) ning **mõju** (milline on mõju erikohustustega isiku tegevusele kui risk realiseerub). Selle hindamise tulemusel kujuneb loomupärane risk. Seejärel määratletakse erikohustustega isiku tegevusega kaasnevate **riskide/ohude maandamiseks tegevuskava**, kuidas kavatakse tuvastatud riske vähendada või kõrvaldada, sh uute hooldusmeetmete rakendamisega ja töötajate koolitamisega. Seejärel selgitatakse välja **jääkrisk**, mis erikohustustega isikule pärast maandusmeetmete rakendamist avaldub.

Erikohustustega isikul tuleb arvestada finantssanktsiooni, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riskide tuvastamisel, hindamisel, analüüsimisel ja riskide maandamisel **proportsionaalsuse põhimõttega**. Erikohustustega isikul tuleb tagada, et riskihinnang ja rakendatavad maandusmeetmed on vastavuses erikohustustega isiku äritegevuse tegevusega, suurusega, ulatusega ja keerukusega (arvesse on võetud tegevusala, geograafilist jaotust nii kliendibaasis kui tehingutes, pakutavaid teenuseid/tooteid, kolmandate osapoolte kaasatust jne). Rakendavate meetmete hulka kuulub näiteks riskidele ja teenuse iseloomule vastavate kontrollimeetodite kasutuselevõtt, sh selleks vajaduseks ettevõtte organisatsioonilise ülesehituse kujundamine ja vajadusel IT-lahenduste baasil kontrollisüsteemide juurutamine, sellekohane protsesside ja vastutusala kirjeldamine ettevõtte sees (sisemised protseduurireeglid ja sisekontrollieeskiri), töötajate koolitamine, nimetatud ülesannete täitmise alase sisekontrolli teostamine jms.

Riskihinnangu tegemisel lähtutakse ka riiklikust riskihinnangust. See tähendab, et ettevõtte peab arvestama riigi üldises riskikeskkonnas esinevate ohtudega ning kohandama oma riskijuhtimise süsteemi vastavalt.

4.2.2. Riskiisu

Riskihinnangu tulemusel tuleb määrata riskiisu, kus erikohustustega isik peab:

- määrama finantssanktsiooniga, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riskid, mida erikohustustega isik on valmis oma tegevuse eesmärkide täitmiseks võtma ja milliseid soovib vältida;

³ RAB-i juhendid on avaldatud kodulehel: <https://fiu.ee/>

- määrama finantssanktsiooniga, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud iga olulise riski ja üldise riskide maksimaalse taseme, milles erikohustustega isik on nõus tegutsema;
- finantssanktsiooniga, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riskid riskiisus määratlema nii kvalitatiivselt (kirjeldav osa) kui ka kvantitatiivselt (arvulised näitajad mahtude ja ulatuse osas).

Lisaks kirjeldavale osale (kvalitatiivne pool) tuleb riskiisus kajastada kvantitatiivset poolt klientide ja teenuste lõikes, keda ja millises mahus ollakse valmis teenindama. Näiteks kui palju kliente, millistest riikidest ja milliste teenuste puhul ollakse valmis kliente võtma jne. Erinevate teenuste mahtu ja ulatust tuleb hinnata iga teenuse lõikes ning tuua välja arvulised näitajad. Planeeritavate teenuste ja klientide arvu hindamine ning analüüsimine on vajalik mõistmaks, kas ollakse vastavuses oma riskiisuga.

4.2.3. Riskihinnangu ja riskiisu ajakohastamine

Riskihinnangut ja riskiisu tuleb ajakohastada ja vaadata üle regulaarselt ning kindlasti kui toimuvad olulised muutused ettevõtte tegevuses või välises keskkonnas. Uuendamise vajadus tekib näiteks siis, kui: (i) tekivad uued tehnoloogiad või kui reguleeriv keskkond (õigusaktid) muutub; (ii) võetakse kasutusele uusi riskijuhtimise süsteeme (kui ettevõtte investeerib uutesse tehnoloogiatesse või protsessidesse, tuleb hinnata nende mõju riskidele); (iii) pakutakse uusi teenuseid või tooteid (uued tooted või teenused võivad kaasneda uute riskidega); (iv) geograafilise riskiga seonduvad muutused (kui ettevõtte laieneb uutele turgudele, muutub ka tema kokkupuude erinevate riskidega); (v) muutuvad ettevõttele relevantseid sanktsiooni režiimid (rahvusvahelised sanktsioonid muutuvad pidevalt, mistõttu ettevõtte peab olema kursis kõigi muudatustega).

Regulaarne riskihinnangu ja riskiisu uuendamine võimaldab ettevõttel:

- tuvastada uusi riske varakult, mis võimaldab võtta õigeaegselt meetmeid riskide maandamiseks;
- kohandada riskide juhtimise süsteemi nii, et see vastaks muutuvale keskkonnale;
- aitab tagada, et ettevõtte järgib kõiki kohaldatavaid seadusi ja määrusi.
- vähendada sanktsioonidega seotud riske, kuna pidev riskide jälgimine aitab vältida sanktsioonide rikkumist või kõrvalehoidmist.

Erikohustustega isiku riskihinnang ning riskiisu dokument ei pea olema vormistatud eraldi dokumendina, vaid võib olla integreeritud ettevõtte sisemistes dokumentides, kuid selles peab tuvastama ja hindama finantssanktsiooniga, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riske.

Hoolimata riskidest on erikohustustega isikud kohustatud täielikult järgima ja kohaldama finantssanktsiooni, kui seda nõuab sanktsiooni kehtestav õigusakt.

4.3. Protseduurireeglid ja sisekontrollieeskiri (RSanS § 23)

Erikohustustega isikul tuleb kehtestada kirjalikus või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis rahvusvahelise finantssanktsiooni protseduurireeglid, millega:

- tõhusalt juhitakse ja maandatakse riskihinnangu raames tuvastatud finantssanktsiooniga, sh massihävitusrelvade leviku rahastamisega seotud riske;

- tagatakse selline organisatsiooniline ülesehitus, mis võimaldab erikohustusega isikul tulenevalt oma majandustegevuse iseloomust viivitamata tuvastada finantssanktsiooni jõustumine, muutmine või lõppemine, kohaldada finantssanktsiooni, hinnata rahvusvahelise finantssanktsiooni alaste rikkumiste riske (erikohustusega isiku teenuste kasutamise läbi võimaldatakse finantssanktsiooni rikkumise toimepanemine) ning mis sisaldavad juhiseid vähemalt:
 - 1) finantssanktsiooni subjekti ja finantssanktsiooni rikkuva tehingu või toimingu tuvastamise kohta;
 - 2) finantssanktsiooni subjekti tuvastamise või finantssanktsiooni rikkuva tehingu või toimingu kahtluse korral toimimise kohta (sh valepositiivsete);
 - 3) finantssanktsiooni rikkumise riski kindlakstegemise ja selle tuvastamise korral toimimise kohta (sh tehingu tagasilükkamine, külmutamine);
 - 4) finantssanktsiooni kohaldamise kohta;
 - 5) RSanS-i alusel kohaldatavate hoolsusmeetmete kohta;
 - 6) RAB-i teatamiskohustuse täitmise kohta;
 - 7) andmete säilitamise ja nende kättesaadavaks tegemise kohta;
 - 8) protseduurireeglite uuendamise korda.

Protseduurireeglites sisalduvad **tegevuspõhimõtted ja käitumisjuhised** peavad olema erikohustustega isiku töötajatele **arusaadavad ja lihtsasti jälgitavad**. Need peavad vastama erikohustustega isiku praktilisele vajadusele, tema majandus- või kutsetegevuse olemusele, ulatusele ja keerukuse astmele (ehk lähtuvad proportsionaalsuse põhimõttest). Neis kirjeldatakse erikohustustega isiku tegevusvaldkonna eripära, arvestades madalama ja kõrgema riskiastmega tehinguid, ning kehtestatakse selliste tehingute tegemise nõuded ja protseduurid. Näiteks peab protseduurireeglitega kindlaks määrama, kuidas tuvastatakse ja kontrollitakse kliendibaasis finantssanktsiooni subjekte, millistel juhtudel küsitakse lisateavet, kuidas jälgitakse finantssanktsiooni nimekirjade muudatusi, sh Välisministeeriumi veebilehte või kasutatakse muid asjakohaseid sanktsiooninimekirju.

Protseduurireeglite täitmise kontrollimiseks tuleb kehtestada sisekontrollieeskiri, mis kirjeldab muu hulgas sisekontrolli sagedust, protseduuri ning tulemuste säilitamise korda. Sisekontrolli peamine eesmärk on tagada, et ettevõtte ja tema töötajad tegutsevad vastavalt seadustele ja finantssanktsiooni kehtestava õigusaktile ning et finantssanktsioonist kõrvalehoidmise riskid on maandatud. Protseduurireeglid ja sisekontrollieeskiri võivad sisalduda ühes või mitmes dokumendis, kuid need peab kinnitama kirjalikus vormis erikohustustega isiku juhatus.

Erikohustustega isik kontrollib regulaarselt kehtestatud protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja ajakohasust, sh koostoimes kehtestatud riskiisuga ja tegevusega kaasnevate riskidega, ning vajadusel kehtestab uued protseduurireeglid ja sisekontrollieeskirja või ajakohastab neid.

Erikohustustega isik on kohustatud teatavaks tegema ja korraldama protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja täitmise ning rakendamise töötajatele, kelle tööülesannete hulka kuulub ärisuhte loomine, seire või tehingute tegemine. Selleks tuleb protseduurireeglid töötajatele alaliselt kättesaadavaks teha. Erikohustustega isik peab korraldama regulaarseid koolitusi ja jälgima, et töötajad järgiksid neid reegleid.

5. Hoolsusmeetmete ja finantssanktsiooni kohaldamine (RSanS § 21 ja § 22¹ lg 3 p 4)

Finantssanktsiooni subjekti tuvastamiseks, finantssanktsiooni kohaldamiseks ja rikkumiste vältimiseks rakendab erikohustustega isik hoolsusmeetmeid. Hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada **ärisuhte loomisel, seire teostamisel, tehingute tegemisel ja finantssanktsiooni rikkumise riski kahtluse korral.**

Hoolsusmeetmete kohaldamisel lähtub erikohustustega isik RAB-i „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ juhendi punktides 4.3 ja 4.4 toodut võttes arvesse finantssanktsiooni eripära.

Selleks, et tagada tuvastamine, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on kantud finantssanktsiooni nimekirjadesse, on erikohustustega isikul kohustus kontrollida, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on kantud finantssanktsioonide nimekirjadesse. See kontroll tuleb teha nii finantssanktsiooni jõustumisel, muutmisel kui ka lõppemisel. Lisaks peab kohustatud isik kontrollima ka olemasolevate ärisuhete puhul, kas muutunud on asjaolud, mis võiksid viidata sellele, et tema klient on finantssanktsiooni subjekt.

Rahvusvahelist finantssanktsiooni tuleb kohaldada ja nende kohaldamine lõpetada viivitamatult. Sellest tulenevalt on erikohustustega isik kohustatud viivitamata uuendama rahvusvaheliste sanktsioonide subjektide nimekirju iga kord, kui finantssanktsioon jõustub, muutub või lõpeb. Uuendamine peab põhinema usaldusväärsetel allikatel (nt Välisministeeriumi kodulehelt saadud andmetel), et tagada nimekirjade täpsus ja ajakohasus. Kohustatud isik võib kasutada nimekirjade sõelumiseks IT-lahendusi või teha seda käsitsi, lähtudes seejuures oma tegevuse iseloomust, mahtudest ja klientide ning tehingute hulgast.

Üheks oluliseks allikaks finantssanktsioonide jõustumise, muutuste ja lõppemise jälgimiseks on EUR-Lex portaal (<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>) ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Julgeolekunõukogu veebileht (<https://main.un.org/securitycouncil/en/content/un-sc-consolidated-list>). Need Euroopa Liidu ja ÜRO Julgeolekunõukogu ametlikud veebilehed pakuvad ülevaate kehtivatest ja tühistatud õigusaktidest, sealhulgas finantssanktsioonidega seotud määrustest. Regulaarne kontrollimine EUR-Lex-is ja ÜRO Julgeolekunõukogu konsolideeritud nimekirjast aitab tagada, et kasutatavad nimekirjad on alati ajakohased.

Nimekirjade regulaarne uuendamine on hädavajalik mh, et tuvastada võimalikud finantssanktsiooni, sh massihävitusrelvade levikuga seotud riskid ja vältida finantssanktsioonide rikkumist.

Lisaks isikute/klientide kontrollimisele tuleb teostada ka tehingute regulaarset sõelumist ja tehingute hilisemat seiret, et ei rikutaks finantssanktsiooni.

Klientide ja tehingute sõelumine finantssanktsiooni nimekirjade vastu on oluline, kuid vaid üks paljudest vajalikest kontrollimeetmetest. See ei ole alati piisav, et tuvastada finantssanktsiooni subjekte või finantssanktsiooni rikkuvaid tehinguid. Nimekirjade põhine sõelumine ei pruugi tuvastada (i) varjatud või keerukaid skeeme, mis sanktsioonide rikkumiseks kasutatakse ja mis ei pruugi olla otse seotud nimekirjas olevate isikute või üksustega; (ii) uusi või muutuvaid riske, kuna nimekirjad ei pruugi olla alati ajakohased, eriti kiiresti muutuvus keskkonnas (uued sanktsioonid võivad jõustuda kiiresti ja nimekirjad võivad jääda ajakohastamata); (iii)

nimekirjade ebatäpsusi, sest nimekirjad võivad sisaldada vigu või puudulikku informatsiooni, mis võib põhjustada nii valepositiivseid kui ka valenegatiivseid tulemusi; (iv) nimekirjade vältimise meetodeid, sest mõned isikud või üksused võivad teadlikult püüda vältida nimekirjadesse sattumist, kasutades pseudonüüme või muid varjatud identiteete. Täpsematest nõuetest finantssanktsiooni kohaldamisel annab ülevaate „Rahapesu Andmebüroo juhend finantssanktsioonide kohaldamiseks“.

Kui erikohustustega isik **tuvastab**, et temaga ärisuhtes olev isik on finantssanktsiooni subjekt või et tema poolt kavandatud või tehtav tehing rikub finantssanktsiooni, on tal kohustus viivitamatult kohaldada finantssanktsiooni (muuhulgas peatades kõik seotud tehingud ja toimingud ning külmutades finantssanktsiooni subjekti vara, mis on tema kontrolli all) ja teavitada sellest RAB-i.

Kohaldatavad hooldusmeetmed peavad olema riskipõhised ja proportsionaalsed ehk vastama erikohustustega isiku suurusele, tegevusele ja pakutavate toodete ning teenuste olemusele, ulatusele, keerukuse astmele, sh riskiisule ja erikohustustega isiku tegevusega kaasnevatele riskidele. Erikohustustega isik peab olema veendunud, et tunneb oma klienti.

Erikohustustega isik kohaldab finantssanktsiooni seda rakendavas õigusaktis toodu kohaselt. Õigusaktis sätestatud nõuete täpne järgimine on hädavajalik, et tagada sanktsioonide tõhus rakendamine.

Kui erikohustustega isik **kahtleb**, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on finantssanktsiooni subjekt või tema poolt kavandatud või tehtav tehing või toiming rikub finantssanktsiooni, kohaldab erikohustustega isik finantssanktsiooni ja järgmisi hooldusmeetmeid:

- kogub lisateavet selle kohta, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on finantssanktsiooni subjekt (muuhulgas kas isik on lisatud sanktsiooni nimekirjadesse). Kogutav lisateave peab pärinema usaldusväärsest ja sõltumatust allikast (RAB-i koduleht, rahvusvaheliste organisatsioonide andmebaasid ning muud avalikult kättesaadavad ressursid);
- kogub lisateavet selle kohta, kas kavandatud või tehtav tehing või toiming rikub finantssanktsiooni (muuhulgas kas tehing on seotud sanktsiooni rikkumisega hinnates tehingu keerukust, suurust, iseloomu, kiireloomulisust ja seotud isikuid);
- kogub lisateavet ärisuhte, tehingu või toimingu eesmärgi ja olemuse kohta (muu hulgas hindab kliendi riskitaset võttes arvesse kodakondsust, residentsust, tegevusala vms);
- kontrollib kogutud lisadokumentide, andmete või teabe põhjal, mis pärineb usaldusväärsest ja sõltumatust allikast (muu hulgas avalikult kättesaadavad ressursid).

Juhul kui kahtluse kontrollimisel ja hooldusmeetmete kohaldamisel saadud lisateabe põhjal tuvastab erikohustustega isik finantssanktsiooni subjekti või tehtav tehing või toiming rikub finantssanktsiooni, siis tuleb kohaldada finantssanktsiooni ja viivitamatult sellest teavitada RAB-i.

Kui kahtluse kontrollimisel kogutud lisateave **ei kõrvalda esialgset kahtlust** finantssanktsiooni rikkumise osas (ehk kahtlus jääb püsima), tuleb finantssanktsiooni kohaldada ja RAB-i teavitada.

Täpsemad juhised RAB-i teavitamisest seoses finantssanktsiooni rikkumisega või selle kahtlusega on leitavad RAB-i juhendist „Rahapesu Andmebüroo juhend finantssanktsioonide kohaldamiseks“.

Erikohustustega isik peab säilitama kõik asjaomased dokumendid, et saaks tõendada võetud meetmeid ja tehtud otsuseid. Need dokumendid peavad olema piisavalt üksikasjalikud, et võimaldada hilisemat analüüsi ja järelevalvet. Dokumendiks võib muuhulgas olla aruanne, milles kirjeldatakse tuvastatud rikkumise olemust, võetud meetmeid, teiste asjakohaste asutuste (sh RAB) teavitamine ja säilitatud dokumendid.

6. Erisus õigusteenuse osutaja kohustustes

RSanS-i §-s 24 on nimetatud pankrotihalduri, ajutise pankrotihalduri ja muu õigusteenuse osutaja kohustused, kui ta tegutseb finants- või kinnisvaratehingus oma kliendi esindajana tema nimel ja arvel, juhendab tehingu kavandamist või elluviimist või teeb ametitoimingut, mis on seotud:

- 1) kinnisasja või ettevõtte või äriühingu aktsiate või osade ostu või müügiga;
- 2) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamisega;
- 3) makse-, hoiu- või väärtpaberikontode avamise või haldamisega;
- 4) äriühingu asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike vahendite hankimisega;
- 5) usaldusfondi, äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse asutamise, tegevuse või juhtimisega.

Neil juhtudel on nimetatud õigusteenuse osutajatel kohustus rakendada RSanS-i § 21 lõigetel 1, 1¹ ja 2–4 nimetatud erikohustustega isiku kohustusi.

RSanS § 21 lg-tes 1 ja 4 sätestatud teavitamiskohustus ei kohaldu õigusteenuse osutaja suhtes, kui ta hindab kliendi õiguslikku olukorda, kaitseb või esindab klienti kohtu-, vaide- või muus sellises menetluses, sh nõustab klienti menetluse alustamises või vältimises, olenemata sellest, kas teave on saadud enne menetlust, menetluse kestel või pärast menetlust. Eeldatakse, et õigusteenuse osutaja peab olema võimeline hindama ja veenduma, kas eelnevalt mainitud erand kehtib.

7. Andmete kogumine ja säilitamine (RSanS § 22 ja § 22¹ lg 3 p 6)

Erikohustustega isik kogub ja säilitab RSanS-i §-s 21 kehtestatud nõuete täitmisel või kauba või teenusega seotud rahvusvahelise sanktsiooni rikkumise kahtluse või ohu kohta kogutud andmeid viie aasta jooksul ärisuhte lõppemisest arvates. Erikohustustega isikul on andmete säilitamise kohustus ka sel juhul, kui tehingut ei sõlmita ehk isikule ei osutata teenuseid, kuid on alustatud ärisuhte loomist ja hoolsusmeetmete kohaldamist. Sel juhul arvestatakse andmete säilitamise tähtaega andmete saamise päevast arvates.

On oluline, et erikohustustega isik koguks ja säilitaks andmeid, mis on seotud:

- 1) kontrolliga, kas temaga ärisuhtes olev või seda kavandav isik on finantssanktsiooni subjekt,
- 2) kontrolliga, kas kavandatav või tehtav tehing või toiming rikub finantssanktsiooni,
- 3) finantssanktsiooni kohaldamisega ja
- 4) RAB-i teavitamisega.

Erikohustustega isik säilitab andmed, mida ta on kogunud hoolsusmeetmete täitmisel.

Finantssanktsiooni nimekirjade uuendamise korral tuleb säilitada ka andmeid, millega erikohustustega isik suudab tõendada, et neid nimekirju on uuendatud viivitamata ning et nimekirjade uuendamisel on kliendibaasi suhtes kontroll tehtud. Kontroll võib olla regulaarne kontroll või riskidest ajendatud.

Dokumente ja andmeid tuleb säilitada viisil, mis võimaldab ammendavalt ja viivitamata vastata RAB-i või vastavalt õigusaktidele teiste järelevalveasutuste, uurimisasutuste või kohtu päringutele. See hõlmab andmeid muu hulgas selle kohta, kas erikohustustega isikul on või on olnud eelmise viie aasta jooksul ärisuhe päringus nimetatud isikuga ning milline on või oli selle suhte olemus või kas on osutatud teenust päringus nimetatud isikule.

Dokumentide ja andmete säilitamise viis hõlmab muu hulgas andmete säilitamist süstemaatilisel kujul, näiteks ärisuhte loomisel kohaldatud hooldusmeetmete käigus kogutud dokumentide ja andmete jaotamist muu hulgas kronoloogiliselt ning ärisuhte seire ja kohaldatud hooldusmeetmete käigus kogutud dokumentide ja andmete säilitamist viisil, mis võimaldab kiiresti ja arusaadavalt seostada neid kliendiga ja teostatud tehingutega (vajadusel dokumendid vastavalt pealkirjastada ja säilitada kronoloogiliselt).

8. Töötajate koolitamine (RSanS § 22¹ lg 3 p 8 ja lg 4)

RSanS kohustuste täitmise tagamiseks on töötajate koolitus üks olulisemaid viise, kuidas luua teadlikkust finantssanktsiooni kohaldamisega kaasnevatest kohustustest.

Erikohustustega isik peab tagama, et tema töötajaid, kelle tööülesannete hulka kuulub ärisuhte loomine, seire või tehingute tegemine, koolitatakse RSanS-ist finantssanktsioone rakendavatest õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmise alal.

Koolitus aitab maandada finantssanktsioonide kohaldamisega seotud riske, millega erikohustustega isik võib kokku puutuda. Koolitus peab vastama ettevõtte eripäradele ehk arvestama pakutavate toodete ja teenuste, klientide, partnerite ja geograafilise piirkonnaga, kus ta tegutseb ja vastama proportsionaalsuse põhimõttele.

Koolituse eesmärk on anda töötajatele teadmisi, milliseid toiminguid tuleb teha, kui nad puutuvad kokku finantssanktsiooni võimaliku rikkumisega või selle kahtlusega. Koolitus peab tagama töötajate piisavad teadmised finantssanktsioonidest, tüpoloogiatest, kõrvalehoidmise viisidest ja kohustustest.

Töötajate koolitamisel on soovitav lähtuda RAB-i „Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning hooldusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele kohustatud isikutele“ juhendi punktis 3.6.1 toodust, võttes arvesse finantssanktsiooni eripära.